

УДК: 894.35

*Кенешбекова Ажар Аскарровна,  
К. Карасаев атындагы Бишкек Мамлекеттик Университети,  
аспирант,  
Кыргыз-Түрк «Манас» университети,  
Кыргыз Республикасы, Бишкек шаары*

**ГҮЛТЕН ДАЙЫОГЛУНУН «МЕКЕНИМДИ САГЫНДЫМ» РОМАНЫНДАГЫ БАШ  
КААРМАНДЫН ПСИХОЛОГИЯЛЫК АБАЛЫ ЖАНА МИГРАЦИЯ МАСЕЛЕСИНИН  
БАЛДАРГА ТИЙГИЗГЕН ТЕРС ТААСИРИ**

*Кенешбекова Ажар Аскарровна,  
Бишкекский Государственный Университет имени К. Карасаева,  
аспирант,  
Кыргызско-Турецкий университет «Манас»,  
Кыргызская Республика, город Бишкек*

**ПСИХОЛОГИЧЕСКОЕ СОСТОЯНИЕ ПЕРСОНАЖА В РОМАНЕ ГЮЛЬТЕНА  
ДАЙЫОГЛУ «Я СКУЧАЮ ПО РОДИНЕ» И НЕГАТИВНОЕ ВЛИЯНИЕ  
МИГРАЦИОННОЙ ПРОБЛЕМЫ НА ДЕТЕЙ**

*Keneshbekova Azhar Askarovna,  
Bishkek State University named after K. Karasaev,  
Postgraduate Student,  
Kyrgyz-Turkish University «Manas»,  
Kyrgyz Republic, Bishkek city*

**PSYCHOLOGICAL STATE OF THE CHARACTER IN THE NOVEL BY GULTEN  
DAYIOGLU «I MISS MY HOMELAND» AND THE NEGATIVE IMPACT OF THE  
MIGRATION PROBLEM ON CHILDREN**

*Аннотация:* Бул макалада белгилүү түрк балдар жазуучусу Гүлтен Дайыоглунун «Мекенимди сагындым» романынын негизинде миграция маселесинин балдарга тийгизген терс таасирлери, тил үйрөнүүдөгү кыйынчылыктар, психологиялык көйгөйлөр талданып, чыгарманын тарбиялык жана социалдык мааниси ачылат. Макалада чыгарманын негизги идеялары аркылуу миграциялык кырдаал туш болгон балдардын социалдык адаптациясына жана психологиялык абалына терс таасир тийгизген факторлор терең изилденет. Натыйжада, чыгарма улуттук иденттүүлүктүн жана мекенге болгон терең байланыштын маңызын чагылдырып, мигрант балдардын жашоосундагы менталдык жана социалдык көйгөйлөрдү чечүүдө ата-эненин жана коомдун активдүү катышуусунун зарылдыгын билдирет.

**Аннотация:** В данной статье на основе романа известной турецкой детской писательницы Гюльтен Даяоглу «Я соскучился по Родине» рассматривается влияние миграции на детей, трудности в изучении языка, психологические проблемы, а также раскрывается воспитательное и социальное значение произведения. Через основные идеи книги подробно исследуются факторы, оказывающие негативное влияние на социальную адаптацию и психологическое состояние детей, столкнувшихся с миграционной ситуацией. В результате произведение отражает важность национальной идентичности и глубокой связи с Родиной, подчёркивая необходимость активного участия родителей и общества в решении ментальных и социальных проблем, с которыми сталкиваются дети-мигранты.

**Annotation:** This article, based on the novel *I Miss My Homeland* by renowned Turkish children's author Gültén Dayıoğlu, explores the negative impact of migration on children, including language learning difficulties and psychological challenges, while also highlighting the educational and social significance of the work. Through the novel's core themes, the article delves into the factors that adversely affect the social adaptation and psychological well-being of children facing migration. Ultimately, the novel emphasizes the importance of national identity and a deep connection to one's homeland, underlining the crucial role of parents and society in addressing the mental and social issues experienced by migrant children.

**Түйүндүү сөздөр:** миграция, балдардын психологиясы, социалдык адаптация, басмырлануу, тил үйрөнүү, улуттук иденттүүлүк, маданий интеграция.

**Ключевые слова:** миграция, психология детей, социальная адаптация, дискриминация, изучение языка, национальная идентичность, культурная интеграция.

**Key words:** migration, children's psychology, social adaptation, discrimination, language learning, national identity, cultural integration.

**Киришүү.** Белгилүү түрк балдар жазуучусу Гүлтен Дайыоглу «Мекенимди сагындым» романында миграция маселесине туш болгон тестиер курактагы баш каармандын психологиялык абалын ачып берүү максатын көздөйт. Романда автор баш каармандын мекенинен алыстап, жаңы шарттарда жашоого мажбур болгондугун чагылдырып, мекенге болгон кусалык жана өздүк көйгөйлөрүн козгойт. Миграция, көп учурда, адамдардын жашоосундагы өтө маанилүү өзгөрүүлөргө, ар кыл социалдык шарттарга көнүүнүн кыйынчылыктарына алып келет. «Миграция» деген термин *migratio* жана *migro* («өтүп жатам» жана «кайрадан жайгашып жатам») деген латын сөздөрүнөн келип чыккан. Бул терминдин көп жерде пайдалангандыгына карабастан, анын бирдиктүү талкуусу жок. Миграциянын себептери «түртүүчү» же «тартуучу» болушу мүмкүн. «Түртүүчү» себептери донор-өлкөлөрдө колдонулат:

- экономикалык себептер – жумушту жоготуу жана жумуш табуунун мүмкүн эместиги, айлык акынын төмөндүгү;

- социалдык себептер – жашоонун келечегинин жоктугу, билим алуунун мүмкүн эместиги, криминалдык кырдаалдын начарлоосу, коопсуздуктун жоктугун сезүү;

- этно-диний себептер – этникалык, расалык же диний негизде басмырлоо, улуттар аралык жаңжалдар, «этникалык тазалоолор»;

- административдик-саясий себептер – саясий көз караш үчүн куугунтуктоо, чыгаруу [1].

Изилдөөгө алынган бул романдагы миграциялык көрүнүш – ошол кездеги Түркия мамлекетиндеги экономикалык себептерге байланыштуу болгон. Гүлтен Дайыоглунун «Мекенимди сагындым» романы коомдогу өтө актуалдуу теманы чагылдыргандыгына байланыштуу бестселлер чыгарма катары кеңири таанымал болуп келет. Бул чыгармада баш каарман-Атыл аттуу тестиер баланын Германия мамлекетине ата-энеси менен келип, жаңы чөйрөгө ылайыкташуу процессинде өткөргөн сыноолору жана миграциянын балдарга тийгизген терс таасирлери чагылдырылат.

**Изилдөөнүн максаты.** Гүлтен Дайыоглунун «Мекенимди сагындым» чыгармасынын негизинде миграция шартында жашаган балдардын социалдык жана психологиялык абалы талданат. Изилдөөнүн негизин миграция процессинен улам жаралган баш каармандын тил үйрөнүүдөгү кыйынчылыктары, басмырланууга дуушар болгондугу, жаңы чөйрөгө адаптация болуу процесси түзөт. Ошону менен катар чыгармада автор мигрант балдардын көйгөйлөрүн чечүүдө ата-эненин жана коомдун ролу зор экендигин белгилейт.

**Изилдөө методу.** Бул изилдөөдө Гүлтен Дайыоглунун «Мекенимди сагындым» романындагы миграциянын балдарга тийгизген терс таасирлерин жана психологиялык абалын изилдөө үчүн тексттик анализ жана салыштырмалуулук методдору колдонулган.

1. *Тексттик анализ:* Бул ыкма аркылуу роман идеялык-тематикалык, сюжеттик-композициялык жактан кеңири анализденди.

2. *Салыштырма методу:* Изилдөөдө Түркия менен Германия мамлекетинин ортосундагы миграциялык келишимдин негизинде келген мигранттардын жашоосу эки башка менталитке ээ эки башка коом ар кыл аспектке салыштырылып каралды.

**Негизги мазмуну.** Роман 1961-жылдагы Түркия менен Германия мамлекетинин ортосундагы миграциялык келишимдин негизинде Түркиядан келген мигранттардын жашоосундагы кыйынчылыктарды баяндап берет. Романда баш каарман – акылдуу, жакшы окуган, өзгөчө математика сабагына дилгир, эркин өскөн элет жеринин баласы. Баланын бейпил жашоосу ата-энесинин анча-мынча акчага азгырылып, Германияга алып кетүүнү чечишкен күндөн баштап өзгөрүүгө учурайт. Бала Германияда ата-энесинин кандай шартта иштеп, күн өткөрүп жүргөндөрүн кайдан билсин. Кабарды уккан күндөн баштап, классташ, курбу-досторуна Германияны көбүртүп-жабыртып сүрөттөп, оюнчуктарын таратып, тезирээк эле боз чаң баскан айылын таштап, учуп кеткиси келет. Ошентип, алыскы сапарга чыгаар күн келет. Атыл мектепте классташтары менен кучак-

ташып, коштошкон соң мугалиминин колунан өөп, бешенесине тийгизип (каада-салт), коштошууга келет. Ошондо мугалими Атылды маңдайына отургузуп, мындай дейт: «Кана эмесе уулум, менин айткандарымды, кулак салып, баамдап, ук! Чет өлкөгө кетип бара жатасың. Бул нерсе өлкө ичинде бир шаардан экинчи бир шаарга барганга окшобойт. Ал жакка барганда өз мекенинде болбогондуктан кемсинтүүлөр, басмырлоолор болушу мүмкүн. Бирок сен ага капаланба! Себеби, сен миң жылдык тарыхы бар элдин, улуттун кулунусуң. Сен түрк элинин уулу болгондугуң үчүн мактанып, башыңды өйдө көтөрүп жүр! Бирок, ошол эле учурда өз мекенинди, улутуңду уят кыла турган нерселерди жасаба, чөйрөңдөгүлөр эмне десе да, түрк экениңди эч качан унутпа! Сенин мекениң Түркия мамлекети, эртеби, кечпи, мекениңе кайтып келесиң. Ошондуктан элибиздин каада-салттарын, үрп-адаттарын, ишенимдерин акылыңдан чыгарба! Ал жактагы элдин бизге караганда алда канча цивилизациялашкан, алда канча бай жана күчтүү экендигин байкайсың. Бирок көргөн нерселериң көзүңдү кызыктырып, башыңды айлантпасын. Өз мекенинди, улутуңду башка элдин алдында кичине көрбө! Тескерисинче, ал өнүккөн өлкөдөгү жакшы жана кооз нерселерди өз өлкөңө алып келүү жолдорун ойлон. Бардык нерсеге ошол көз караш менен кара. Ал жактагы элдин дагы өзүлөрүнө тиешелүү каада-салт жана ишенимдери бар, аларга да урмат-сый менен мамиле кыл, бирок өзүңө сиңирбе, өз ишенимдериңен баш тартпа!» – деп, мугалим түрк элинин байрагын жана Ататүрктүн сүрөтүн Атылга белекке берип жатып, мекенинди эстеп жүр деп жөнөтөт.

Муну менен автор мугалим аркылуу Атылдын мекенге болгон сүйүүсүн ойготуп, ошол эле учурда башка улутту да сыйлоо керектигин баса белгилейт.

«Жол азабы, көр азабы» дегендей Атыл жана ата-энеси Германияга жеткиче далай уйкусуз түндөрдү өткөрүп, араң үйлөрүнө жетишет. Тилекке каршы, алар жашаган үй Атыл элестеткендей болбой чыгат. Шаардан обочо жерде жайгашкан, эскилиги жеткен ар кайсы өлкөлөрдүн улуттары жашаган

кунарсyz үйгө келишет. Атыл ал үйдө алгачкы күндөн эле буулугуп, кысыла баштайт. Себеби, бутунун учу менен кирип, бутунун учу менен чыкканга мажбур болот. Тегеректе өзү теңдүү эч ким көзүнө урунбайт. Окуу жылынын башталышы өтүп кеткендигине жана тил билбегендигине байланыштуу мектепке дагы бара албай калат. Бир күнү үйгө жакын жерде Атыл арка тараптан үн чыкканын угуп, караса, улгайган аял жыгылып калган болот. Чуркап барып, чачылган баштыктарын жыйнап, ал аялды үйүнө чейин жеткизип барат. Улгайган аял чоочун баланын мындай мамилесине өтө ыраазы болот. Ошол күндөн баштап, Фрида айым Атылдын жардамынын акысына немец тилин үйрөтүүнү чечет. Кийинки жылы Атылдын атасы мамлекеттин мыйзамдарына ылайык котормочунун жардамы менен Атылды мектепке жайгаштырат. Атыл тил билбегендигине байланыштуу аны башталгыч класска кабыл алышат. Окууга дилгир бала болгон күч аракетин жумшап, тил өздөштүрүүгө белсенет. Бирок, тилекке каршы мугалим, баланын классташтары Атылды жерип, басынтып, кемсинтишет. Үйдөгүлөрдүн бул көрүнүштөн кабарлары жок, «балабыз немец тилин үйрөнүп жатат» деп сүйүнүп жүрүшөт. Ата-энеси баланын ичиндеги уйгу-туйгуну кайдан сезсин. Ал тургай атасы балага тарбия берип, колдоо көрсөтүүнүн ордуна кээде кагып-согуп койгон күндөрү да болот. Бул албетте кара жумушчу адамдын аң-сезиминин өнүгүүсүнүн жетишсиздигине байланыштуу нерсе. *«Ата-эне, коомчулук, мектеп-балдарга жакшы тарбия берүүгө аракеттенебиз, бирок бойго жеткенде жаштардын терс көрүнүштөргө туш болгонун көрүп, кабатырланабыз. Ошондуктан кийин кеч болуп, өкүттө калбаш үчүн бала тарбиялоодо ата-энелер болгон мүмкүнчүлүгүбүздү жумшашыбыз керек»* [2, 69]. Убакыт өткөн сайын Атылдын мектептен көңүлү сууп, баргысы келбей баштайт. Ар кайсы шылтоону айтып, сабактардан көп калып жаткан күндө дагы мектеп Атылды жоктобойт, ата-энеси көзөмөлгө албайт. *Үй-бүлөдө баланы тарбиялоодо ата-эненин ролу чоң. «Алма сабагынан*

*алыс түшпөйт» деген накыл сөз элибизде бекеринен айтылбаса керек* [2, 71].

Романда немец элинин мыйзамды бекем кармаган, тактыкты сүйгөн эл экени, бирок ошол эле учурда чоочун элге, анын үстүнө жумушчу топко начар мамиле жасаган, салкын кандуу эл экендигин байкайбыз.

Макалада чыгарманы талдоо аркылуу миграциялык кырдаалдагы балдардын социалдык адаптациясы жана психологиялык абалына терс таасир тийгизген факторлор каралат. Улуттук иденттүүлүктүн мааниси, мекенге болгон кусалык жана жаңы өлкөгө адаптация болуу маселелери романда кеңири чагылдырылып, ушул көйгөйлөрдүн тереңирээк түшүнүүсүнө жол ачылат. Мигрант балдардын коомго интеграциялоодо туулган тоскоолдуктарды жана бул процесстин психологиялык абалына байланыштуу маанилүү аспектилерге көңүл буруу керек. Ошондуктан Гүлтен Дайыоглу аталган чыгарма аркылуу мигрант балдардын көйгөйлөрүнө көңүл бурууга жана бул маселени чечүүгө камкордук көрсөтүүгө чакырат.

*Талкуу:* Миграциянын балдарга тийгизген терс таасирлеринин негизги себептери көптөгөн аспектилерден турат. Тил үйрөнүү кыйынчылыктары жана жаңы чөйрөдө кабыл алынбагандык бул балдардын билим алуу процессин жана жалпы социалдык интеграциясын татаалдаштырат. Көпчүлүк учурда, мигрант балдар жаңы чөйрөгө кирүүдө өздөрүн четке кагылгандай сезишет. Атылдын окуясы бул кыйынчылыктарды терең ачып берет. Бирок, чыгармада кээде бул көйгөйлөрдү жеңүүнүн мүмкүнчүлүктөрү да каралган. Мисалы, чыгарманын акырында Атылдын атасы күтүлбөгөн жерден чечим чыгарып, баланын көксөгөнүн аткарып, мекенге кайтышат. Жыйынтыгында, роман бактылуу бүтүм менен соңуна келет.

Роман ошондой эле жалпы миграция темасына карата коомдук аң-сезимди ойготууга жана бул көйгөйлөргө терең карап чыгууга үндөйт. Мигрант балдардын жашоосундагы кыйынчылыктарды чечүү үчүн бир гана теориялык эмес, практикалык чараларды колдонуу дагы маанилүү. Колдоо көрсөтүүчү системалар, адекваттуу билим берүү жана

социалдык кызматтар бул процессте чечүүчү ролду ойнойт. Ошондуктан, чыгармадан алган сабактарды коомдук ишмердикке, саясатка жана билим берүү секторуна киргизүү бул маселени натыйжалуу чечүүгө жардам берет.

**Натыйжалар:** Бул изилдөөнүн жүрүшүндө Гүлтен Дайыоглунун «Мекенимди сагындым» романы аркылуу миграциянын балдарга тийгизген терс таасирлери жана алардын психологиялык абалы терең изилденди. Романдагы каарман Атылдын Германияга көчүп келип, жаңы чөйрөгө адаптация процессинде башынан өткөргөн сыноолору балдардын социалдык жана психологиялык көйгөйлөрүнүн чагылышы катары көрсөтүлдү. Изилдөөнүн натыйжасында бир катар маанилүү аспектилер аныкталды.

**1. Тил үйрөнүүдөгү кыйынчылыктар:** Мигрант балдар көбүнчө жаңы өлкөгө келгенде тил билбөө көйгөйүнө туш болушат. Атылдын мектептеги кыйынчылыктары, анын психологиялык абалына терс таасир этет. Мигрант балдардын тил үйрөнүүдөгү тоскоолдуктары алардын окуусун, билим алуусун оорлотот.

**2. Социалдык адаптация жана жалгыздык:** Мигрант балдар жаңы коомдо өздөрүн четтетилгендей сезип, жалгыздыкка кабылышат. Атылдын башынан өткөн окуялары бул көйгөйдүн күчтүү чагылышын берген.

**3. Мигрант балдарга коомдук колдоо көрсөтүүнүн маанилүүлүгү:** Роман коомдук жана мамлекеттик колдоонун маанилүүлүгүн көрсөтөт. Мигрант балдардын интеграциясын жеңилдетүү үчүн билим берүү жана социалдык кызматтардын колдоосу зарыл. Бул процессте мектептер, үй-бүлө жана коом биргелешип иштеши керек. Атылдын окуясында мектептин жана коомдун өзгөчө мааниси көрсөтүлгөн, анткени Атылдын кыйынчылыктарын жеңүүдө колдоо табуу чоң роль ойногон. Бул боюнча кошуна немец айымы Фрида Атылдын ошол учурда куткаруучусу катары саналат.

**4. Коопсуз жана инклюзивдүү чөйрө түзүүнүн зарылдыгы:** Мигрант балдардын психологиялык абалын жакшыртуу үчүн

коопсуз жана инклюзивдүү чөйрө түзүү маанилүү. Чыгарма аркылуу коомдун бул маселеге кайдыгер карабай, мигрант балдарга активдүү колдоо көрсөтүүсүнүн маанисин ачык көрсөтүп турат.

**Корутунду.** Изилдөөнүн натыйжасында, миграциялык процесстин балдарга болгон терс таасирлерин жеңүү үчүн жогоруда бир катар маанилүү чаралар сунушталды. Тил үйрөнүүнү жеңилдетүү, социалдык интеграция процессин жакшыртуу өтө маанилүү. Мигрант балдардын жашоосундагы психологиялык жана социалдык көйгөйлөрдү чечүү үчүн коомдун активдүү катышуусу жана колдоосу зарыл экендиги белгиленди. Ошондой эле, бул изилдөөдө мигрант балдардын коомдо ийгиликтүү интеграция болушу үчүн бардык тараптардын: үй-бүлөнүн, билим берүү мекемелеринин жана коомдун аракеттеринин талап кылынаары айгинеленди. Мигрант балдарга колдоо көрсөтүү маселеси социалдык адилеттүүлүк, адам укуктары жана билим берүү чөйрөсүндө өзгөчө орунду ээлегендиги анык.

Бул изилдөөнүн негизинде Гүлтен Дайыоглунун «Мекенимди сагындым» романы миграциянын балдарга тийгизген терс таасирлерин жана алардын психологиялык, социалдык абалын терең ачып бере алды. Изилдөөнүн натыйжасында, мигрант балдардын психологиялык жана социалдык көйгөйлөрүн чечүү үчүн бир нече маанилүү факторлор белгиленди. Алар: тил үйрөнүү, коомдук интеграция, улуттук иденттүүлүктүн сакталышы. Мигрант балдардын жакшы жыйынтыктарга жетиши үчүн тиешелүү колдоо системаларынын болушу маанилүү экендиги аныкталды. Мектептер, үй-бүлөлөр жана коомдун бүтүндөй ачык жана инклюзивдүү болуусу алардын туура социалдык адаптациясын камсыздаары аныкталды.

#### **Адабияттар:**

1. «Кайтып келме миграция». – 2020-ж. International Organization for Migration (IOM)

2. Бейшенбаева Б.Т. Үй-бүлөдө бала тарбия-  
лоодо атанын ролу // Известия  
Кыргызской академии образования. –  
Бишкек, 2025. – №1 (65). – С. 68-72.
3. Dayıoğlu G. Yurdumu Özledim. – İstanbul:  
'Altın Kitaplar' Yayınevi. 43.Basım, 2022. –  
4-173 s.
4. Akyüz M.L., Gülten Dayıoğlu'nun "Yurdumu  
Özledim" Adlı Eserinden Hareketle Avrupalı  
Türklerin Eğitim, Dil ve Kültür Alanında  
Karşılaştığı Sorunlar // Bezgek Yabancılara  
Türkçe Eğitimi Dergisi. – İstanbul, 2022. –  
№1-52.

*Рецензиялаган:*

*Муратов А.Ж.,  
педагогика илимдеринин доктору, профессор*